

090522 CILMA

ECONOMIA ECOLÒGICA

Moltes gràcies per la seva invitació en un dia tan significatiu com el d'avui, jornada de celebració del 10è aniversari del Consell d'Iniciatives Locals per al Medi Ambient.

Expresso, abans de res, el meu reconeixement per la bona feina feta per CILMA. Segurament que tots els aquí presents estarem d'acord en un punt: el creixement de la consciència col·lectiva sobre les qüestions mediambientals és un dels fenòmens més positius dels darrers anys, i ho és a nivell mundial, com pertoca en aquest món globalitzat. La qual cosa evidencia que la globalització no és ni positiva ni negativa en ella mateixa, depèn del que en fem. És negativa si ens limitem a globalitzar l'economia i serà positiva si globalitzem el coneixement, la solidaritat, la justícia i la pau.

No solament estem més ben informats en qüestions mediambientals, sinó que també creix el nombre de persones que exerceixen les bones pràctiques. Aquesta situació, tan positiva, bàsicament l'hem d'atribuir a dues felices coincidències; per una part, a la feina admirable de moltes i molts excel·lents mestres i, per l'altra, a l'energia dels ajuntaments per incorporar mesures per gestionar l'aigua de manera adequada, minimitzar episodis d'olors, fomentar la recollida fraccionada de deixalles, facilitar el transport col·lectiu, posar a l'abast bosses de roba per a la compra per substituir les de plàstic... Són diverses i variades, doncs, les accions que s'han materialitzat en els darrers anys i el CILMA les ha facilitat amb encert.

¿Són suficients aquestes iniciatives per resoldre els greus problemes de sostenibilitat? Tot i ser accions absolutament imprescindibles, els greus problemes que afecten la biosfera, i que s'han evidenciat en les darreres dècades, requereixen mesures de canvis estructurals en profunditat, especialment en la producció. Les meves paraules forçosament han de ser breus i em limitaré a apuntar alguns dels trets susceptibles de dedicar-hi altres moments de reflexió i debat col·lectiu. Els comunico que aquesta ponència quedarà al web de CILMA i va acompanyada d'una àmplia bibliografia comentada i d'una extensa cibergrafia. Per a la selecció, he tingut en compte l'interès i el rigor dels treballs, tot esperant que mereixi la seva atenció.

La humanitat sempre ha trobat nous camins quan els antics ja no menen enlloc. Som on som gràcies a emprenedors, a coratjosos que exploren realitats que poden ser i que els febles es neguen a evidenciar. Einstein deia, amb raó, que en temps de crisi més que no pas coneixements es necessita imaginació. És ben clar que no sempre els que més saben són els més ben dotats per fresar camins. Saben, però no són prou imaginatius. Aristòtil, per exemple, era un home de coneixements, però li mancava imaginació quan manifestava el seu escepticisme davant la possibilitat d'una organització social al marge de l'esclavisme: "No es pot imaginar de fer determinats treballs sense instruments... l'esclau és un instrument viu". Aristòtil no podia imaginar qui treballaria si no ho feien els esclaus. Igualment, a finals del feudalisme no hi havia prou imaginació com per saber que, estan com estava el sistema esgotat, calia cercar noves formes d'organització social. El mateix va passar a finals del mercantilisme.

Desitjo ser ben interpretat. El que exposaré es podria qualificar de catastrofista si no anés acompanyat de raonables propostes. Tenim uns reptes que ens interpel·len a tots, sigui quina sigui la nostra ideologia política. La humanitat en aquests propers anys haurà de fer un esforç de tanta envergadura que caldrà sumar molt més sovint que no pas restar. Per aconseguir uns

resultats en què tots hi guanyem i ningú hi perdi, el primer que cal és incorporar a la política un concepte sovint massa oblidat: el mig termini. Dedicar-se en cos i ànima a resoldre els problemes del dia a dia ha de ser compatible amb reflexions que contemplin el món que deixem als fills i als néts. Si no fos així, si el mig termini anul·lés resoldre els problemes quotidians, o viceversa, aquest qui els parla no hauria dedicat un temps de la seva vida a la política municipal i un altre temps a la nacional.

A la meua modesta manera de veure és de capital importància encertar la diagnosi del moment present si volem sortir airosos d'una situació delicada ¿Podem analitzar l'actual crisi des d'una perspectiva exclusivament econòmica? Si limitem la crisi a un problema econòmic, tindrem la percepció de trobar-nos davant una de les múltiples depressions històriques dins d'una normalitat cíclica. Les millors anàlisis, però, apunten que no és només una crisi econòmica cíclica. ¿Ens trobem aleshores davant una crisi sistèmica com les que regularment apareixen al llarg de la història? Certament, tot apunta que estem immersos en una crisi sistèmica, però la seva singularitat, allò que realment ha de ser el punt de partida per a dissenyar el futur, és que res podrà tornar a ser el que era.

Després de les crisis anteriors, fins i tot de les sistèmiques, naixien noves possibilitats per a un creixement amb nova força. Res no fa pensar que el futur segueixi la tendència històrica, simplement perquè el planeta no dóna per a més. S'ha acabat "anar a més". És clar que pot haver-hi un intent de continuar igual un cop superada la fase més cruenta de la crisi, però la següent crisi econòmica la tindrem cada vegada més propera, amb l'agreujant que, si a les diferents administracions els falta l'estratègia a mig termini que els comentava, més costós serà l'error i més compromeses quedaran les properes generacions. Aquest és el punt capital, singular, el que fa que la nostra crisi sigui inèdita.

Ens trobem en una crisi sistèmica perquè la crisi és econòmica, evidentment, però també energètica, de sostenibilitat del planeta i, especialment, de valors. Aquesta darrera, la dels valors, en afectar la base de l'estructura social i sent transversals com són, ens deixa endormiscats en lloc d'esperonar-nos a trobar solucions a les altres tres crisis més evidents per la seva clara incidència immediata, la seva visibilitat social i les seves repercussions a les carteres familiars. La cobdícia s'ha ensenyorit de les nostres vides; ens han educat, i eduquem, de manera que afavorim un individualisme exacerbant que ens deixa sense estímuls per atendre els espais comuns, les inquietuds col·lectives i els somnis legítims dels pobles i generacions; la frivolitat ha substituït el compromís; la banalitat, a la formalitat; la solidaritat indolora, minimalista, a la gratuïtat exigent i arriscada i hi ha massa superficialitat en lloc de rigor. El pensament únic i la idea que no és possible millorar la història, ens han deixat sense els deu minuts diaris d'utopia necessaris per a emprendre el vol de l'àguila que permet concretar fites d'envergadura i vestir projectes amb ànima.

També estem en una crisi de sostenibilitat. És una qüestió que a vostès els preocupa de manera especial i en són molt sensibles. Davant l'impacte negatiu del consumisme sobre el planeta, especialment en els darrers cinquanta anys, hom empra dues paraules màgiques: "creixement sostenible". En realitat, és una quimera tan irrealitzable com la de pretendre la quadratura del cercle. Ara fa sis anys havíem superar en un 25% la capacitat de regeneració del planeta; això, en una economia d'empresa o familiar, equivaldria a superar les despeses anuals ordinàries en un 25% a les rendes i, per fer front a deutes acumulats, vendre part del patrimoni, amb la qual cosa l'any següent es gaudirien menys rèdits i altres vendes patrimonials eixugarien momentàniament els deutes, fins que vindria un dia que es trobarien a la ruïna econòmica i a la indigència personal.

Per saber el veritable impacte humà sobre la biosfera s'empra l'índex de la Petjada Ecològica el qual mesura l'impacte que una determinada comunitat humana exerceix sobre els ecosistemes, tant en el consum de recursos com en la generació de residus. Atenent l'espai bioproductiu de la Terra i el nombre d'habitants, la biocapacitat de la Terra l'any 2003 era de 1,8 hectàrees per persona. En canvi, comptabilitzant la despesa i producció de deixalles real, aleshores ja es necessitaven 2.2 hectàrees per persona de mitjana. Hi ha un gran desnivell entre països: Marroc té una Petjada del 0,8 hectàrees per persona, Espanya la té de 5,4 hectàrees i EEUU de l'ordre de 9,6 hectàrees. Si tots els ciutadans del món consumíssim el mateix que els dels EEUU, necessitaríem 5,3 planetes per atendre la nostra demanda i absorbir les deixalles.

Tenim evidències prou clares que indiquen que no és factible seguir amb el mateix ritme de creixement, però el cas és que ens neguem a reconèixer la realitat. La metàfora de la granota bullida ens ajudarà a comprendre la nostra situació d'indiferència. L'organisme de les granotes no detecta les variacions tèrmiques i, si en posem una a bullir en un recipient, veurem que nedarà tranquil·lament mentre l'aigua es mantingui tèbia i seguirà fent-ho a mesura que augmenti la temperatura de l'aigua. Fins que de cop, quan l'aigua arribi als 42 graus, la granota, desprovista d'un sistema d'alarma davant l'imminent final, morirà. Als humans ens podria passar una cosa semblant: no tenir consciència del veritable perill i adonar-nos-en massa tard, sense temps de salvar-nos com a espècie. Pensem que cada dia desapareixen entre 50 i 200 espècies del planeta per efectes majoritàriament de la nostra poca sensibilitat. És un veritable biocidi. Fa poc, he rebut un treball d'una pensadora paraguaiana, Margot Bremer, que parla de biodemocràcia, una democràcia centrada en la vida. Els humans tenim una certa responsabilitat, com a éssers intel·ligents, de preservar la vida i el futur de les altres espècies.

Crisi de valors, crisi econòmica, crisi de sostenibilitat i estem immersos també en una crisi energètica. L'espècie humana ha trencat les limitacions que al llarg dels milions d'anys han mantingut la resta d'éssers vius: viure gràcies a l'energia solar. Els humans ens procurem energia del petroli, del carbó, del gas, de l'urani, etc., materials que provenen de la mateixa Terra. Entre 1960 i 2000 hem consumit, amb enormes desnivells, més energia que durant la resta de la història humana i un 75% d'aquesta energia és fòssil. Podem seguir així? Per poca atenció que posem a la Petjada Ecològica de la qual hem parlat, ens hem de preguntar: ¿què passarà quan el 80% de la humanitat que viu sense automòbil, ni nevera ni telèfon exigeixi els mateixos nivells de consum de les regions occidentals? Quan el 94% de la població mundial que mai ha pujat en un avió, vulgui fer com nosaltres i passar caps de setmana fora amb desplaçaments de baix cost, ¿quins resultats seran els del CO₂?

Els abusos de consum han exigut extraccions forassenyades de la Terra i han comportat dificultats d'assimilació de les deixalles. No obstant això, el problema no el resoldrem només posant tot el nostre esforç en procurar nivells de consum sensats. No hi ha sortida viable si no incidim directament en la producció. La humanitat va tenir la mala idea d'establir l'índex del Producte Interior Brut com una data fiable per posar els països en fila, un darrere l'altre, a partir del PIB, com a indicador únic i indiscutible de l'èxit econòmic. Ha quedat com un dogma que tothom segueix i creu sense discussió.

L'economia ecològica desmitifica l'actual sistema per avaluar la riquesa dels països perquè és un paràmetre que no mesura els béns intangibles i, en canvi, suma aspectes que són el resultat de deficiències estructurals. Així, el PIB d'un país augmenta si puja la població empresonada, amb els incendis forestals i els accidents de trànsit! Un polític ben poc sospitos de poca lleialtat al sistema com Robert Kennedy, deia el següent: "El PIB inclou el napalm i el cost

d'emmagatzemar residus radioactius. I, al contrari, el PIB no té en compte la salut dels nostres fills, la qualitat de la seva educació, l'alegria dels seus jocs, la bellesa de la nostra poesia o la solidesa dels nostres matrimonis. No té en compte la nostra valentia, la nostra integritat, la nostra intel·ligència, la nostra saviesa. Ho mesura tot, tret d'allò que fa que la vida valgui la pena de ser viscuda". En altres paraules, segons Clive Hamilton: "El creixement econòmic no crea felicitat: és la infelicitat la que sosté el creixement econòmic". Ben segur que la simplicitat voluntària suma més benestar que un consumisme desenfrenat. Heus aquí que han nascut altres paràmetres més sensats per indicar la situació real d'un determinat país, com el del PNUD (Programa de les Nacions Unides pel Desenvolupament), que té en compte indicadors com la longevitat, l'educació, etc.

Arribats a aquest punt ja poden imaginar que la proposta de l'economia ecològica segueix altres camins diferents als de l'economia neoclàssica que, en posar l'accent sobre el valor econòmic, fa que tot quedi mercantilitzat. La nova economia ecològica es limita a formar part d'un subsistema de la biosfera i evalua els impactes de l'actuació humana. L'economia ecològica té en compte la *bioeconomia* i la *biomimesi*. La *bioeconomia*, de la qual Nicholas Georgescu-Roegen n'és l'impulsor, té el mèrit de situar l'economia al servei dels éssers vius, articulant-la amb les ciències naturals i socials, particularment amb la biologia i la física (la termodinàmica): tota forma de vida depèn d'energia i matèria en procés de degradació irrevocable (llei d'entropia). El creixement econòmic ha tingut uns costos elevats que la nostra comptabilitat econòmica maquillada no ha reflectit: les pèrdues ambientals i l'esgotament dels recursos.

La *biomimesi* va tenir les seves primeres aplicacions, la passada dècada, en la imitació d'organismes, particularment en la robòtica. No obstant això, del que es tracta és d'imitar, a més dels organismes, els ecosistemes. La naturalesa ha demostrat un alt grau d'adaptació i regeneració al llarg de més de 4.000 milions d'anys. Jorge Riechmann, un dels especialistes en *biomimesi*, deixa clar que el que és natural no és que sigui més moral o metafísicament superior, simplement porta més temps de rodatge. La *biomimesi* és susceptible d'aplicació a tots els camps: l'industrial (a diferència de l'economia industrial, els ecosistemes naturals formen cicles tancats: els residus d'un procés són la matèria prima d'un altre); l'urbanisme (els nuclis urbans s'adapten als ecosistemes, etc.). Alguns principis de la *biomimesi* són: limitar-se a les energies renovables, especialment la solar; cenyir els processos productius als materials que poden ser reaprofitats; gran respecte a la diversitat; evitar els xenofòbics, com els COP (contaminants orgànics persistents) i els OMG (organismes transgènics).

Un dels principis de la *biomimesi*, recollit pels teòrics del decreixement, és el de limitar els transports a distàncies curtes, la qual cosa incideix favorablement per impulsar la producció de proximitat. Hi ha milers d'exemples còmics si no tinguessin conseqüències tan greus: si ens parem una estona a la frontera francoitaliana, quedarem sorpresos observant camions italians transportant aigua mineral "San Pellegrino" cap a França i camions francesos carregats d'aigua "Evian" per a subministrar a Itàlia. No serveix dir que els productes llunyans són més barats. Els alls que ens venen de Xina, per cert, considerablement menys saborosos que els nostres, són més barats de compra, però ¿hem calculat el seu veritable cost si atenem el diner públic que requereixen les xarxes viàries, aeroports, la contaminació a causa del transport, la despesa de petroli, etc. Una veritable ruïna.

Com reiteradament he insistit, no és suficient un canvi en el consum, tot i ser imprescindible. No farem res de bo si no modifiquem el sistema productiu, variant dràsticament aspectes capitals com el treball, el transport, la publicitat, etc. Quan es posa l'accent en el consum obviant la producció, apareix inevitablement el conegut efecte rebot. És a dir, col·loco plaques

solars a casa meva, vaig amb un cotxe de baix consum, poso calefacció de biomassa... i, oh meravella!, a final d'any em trobo amb uns diners estalviats! Què millor que gastar-los en un viatge a un país tropical! L'efecte rebot provoca que, sense uns canvis més de fons, allò que estalviem per un costat, i que ha estat positiu per a afavorir la sostenibilitat, serveixi per consumir un altre bé que, com el cas que he exemplificat, resulta que contaminarem molt més que el que hem deixat de contaminar amb les felices idees que vam tenir inicialment.

Algú ha de començar a informar seriosament de la realitat que a grans trets he intentat resumir. Perquè és ben cert que hem de saber reutilitzar; hem d'aprendre a reduir; hem de fer un esforç per redistribuir; però res més important que reavaluar, és a dir, reconsiderar els nostres valors. El nostre imaginari col·lectiu ha estat colonitzat per uns referents de cartró pedra i quincalleria. Ens costarà molt deslliurar-nos de la toxicodpendència creada a partir dels principis de l'economia convencional, la qual hem elevat a la nova religió amb tots els seus ingredients: deïtats, dogmes, ritus, pregàries, sants, moral i afany persecutori contra aquells i aquelles que es mostren heretges en qüestionar un tipus de progrés que fomenta la neurosis, l'opulència i el consumisme. Cal acabar amb la religió del creixement econòmic. Créixer no significa viure millor. Hi ha estudis que indiquen que una renda superior als 13.000 dòlars anuals per persona, no afecta a la satisfacció vital declarada per una població. És clar que també hi ha un límit per sota i que no tothom haurà de decreïxer. L'única riquesa que tenim és el temps i amb ell, únicament amb ell, ens és factible assaborir els béns relacionals, els de la creativitat i el gaudi espiritual.

A mesura que els valors van canviant és possible reestructurar la producció, adaptant-la als valors dominants. De la mateixa manera que en l'actualitat (també abans de la crisi) majoritàriament es prefereixen salaris alts a canvi de disposar de menys temps lliure, vindrà un moment (i ja són molts els que hi aposten) que seran majoria aquells que valoraran el temps malgrat repercuteixi en els ingressos. Són canvis lents, potser al llarg de tres generacions, però és urgent començar a caminar en la bona direcció des d'aquest precís moment. En aquest auditori, amb persones amb responsabilitats de gestió a diferents administracions, amb la preocupació per millorar el mediambient, em permeto, atenent la seva confiança en convidar-me dirigir aquestes paraules, unes quantes propostes per si algú de vostès les valora positivament per iniciar el canvi necessari.

Primer: els animo a crear, a tots els nivells de l'administració on no existeixi res semblant, una atenció especial a la prospectiva, sigui a partir de gabinets d'estudi, de consells, etc., en la línia de l'economia ecològica per fer de Catalunya un país referent mundial en aportacions imaginatives, intel·ligents i assumibles a mig termini. Res d'envergadura ni de burocràcia, prou n'hi ha. Sovint l'eficàcia i l'excel·lència s'aconsegueixen amb costos irrisoris.

Segon: seria bo establir un pla de conscienciació que ha de repercutir sobre tota la classe política, independentment de les àrees que gestioni. D'un estil que prima la immediatesa, és urgent passar a una forma de governar on la previsió faciliti l'encert de la política del moment. A la vegada, establir un pla de conscienciació dirigit a la ciutadania de totes les poblacions de les nostres comarques. Cal un pla de contraatac per contrarrestar els efectes nocius d'allò que destrueix el nostre pensament i la nostra autonomia personal. Heus aquí les paraules del director general del canal francès de televisió TF1, Patrick Le Lay, que a mi m'esgarrifien: "Hi ha moltes maneres de parlar de la televisió. Però en perspectiva 'business', siguem realistes: bàsicament, el treball de TF1 és, per exemple, ajudar la Coca-Cola a vendre el seu producte. Ara bé, per fer possible que un missatge publicitari sigui percebut, és necessari que el cervell del telespectador estigui disponible. Les nostres emissions tenen com a vocació tornar-lo disponible: és a dir,

divertir-lo, relaxar-lo per a preparar-lo entre dos missatges. El que venem a Coca-Cola és temps de cervell humà disponible”.

El capitalisme, tal com el coneixem avui, el sistema nascut a les primeres dècades del segle XIX i que ha experimentat diverses fases d'adaptació, caurà pel seu propi pes. No farà falta cap lluita obrera per acabar amb ell. L'expansió constant que el capitalisme necessita per existir, ja no és possible i marca la seva mort. Cal preparar-se pel que vindrà que serà quelcom nou, inèdit i que haurem de construir poc a poc. És necessari repartir el treball, restringir el transport a l'estrictament necessari, tornar a donar importància a la producció local i a la proximitat en un món inevitablement global. Aquestes característiques productives afavoriran una revifalla de les sofertes petites i mitjanes empreses pujades amb tants sacrificis i que han vist perdre la seva competitivitat davant monstres sense entranyes ni ànima.

Tercer: potser vostès no tenen tanta capacitat de maniobra per incidir sobre el treball. Però tots hi podem ajudar creant si res més no un tipus de consciència que faci obrir els ulls. És preferible treball estable per a tots, que precipitar-nos vers aquesta societat dual on sembla que, si no variem, la meitat de la població tindrà treball en condicions com les que ara coneixem i l'altra meitat no tindrà més opcions al llarg de la seva vida que la precarietat i la incertesa.

Quart: no tinc cap més informació que la que vaig llegir a la premsa fa unes setmanes sobre l'estudi per part de la Diputació de Girona per un futur tren a les nostres comarques. De debò, és una molt bona notícia. Els encoratjo a fer tot el possible per iniciar el que podria ser un canvi exemplar i definitiu. Fa alguns anys que vaig insistint en la conveniència de prioritzar aquests tipus de transport: trens-tramvies, de poc impacte ambiental, accessibles a persones discapacitades, que connectin les xarxes generals. Un prec: que el pla tingui una visió de futur. Executin per on creguin convenient començar, però, si us plau, contemplin la possibilitat d'unes comarques (tret de les zones més muntanyoses) connectades amb xarxa ferroviària. De la mateixa manera que he fet una crida per situar Catalunya com un referent mundial en perspectiva ecològica, ¿no és apassionant fer de Girona un exemple, com a mínim a nivell peninsular, en qüestions de transports públic?

Cinquè: els convido a governar afavorint el valor del que és local, donant suport a les iniciatives empresarials, agrícoles, etc. que faciliten la proximitat.

Sisè: hi ha experiències a nivell local, molt positives, iniciades a Irlanda i seguides en altres parts d'Europa, conegudes com Transition Towns. Els pioners idearen estratègies sostenibles en l'àmbit municipal per aconseguir una vida en comunitat, una sostenibilitat energètica i una eficiència productiva. Són iniciatives experimentades i sobre les quals, si algú de vostès hi té interès, és fàcil contrastar resultats.

Aquestes sis mesures, i possiblement altres, poden ser un bon complement a les que fins ara les diferents administracions exerceixen amb èxit. Els animo a no defallir, a no claudicar, a ser valents i a tenir confiança.

Bibliografía

BECH, Ulrich: *La sociedad del riesgo mundial. En búsqueda de la seguridad perdida*, Barcelona, Paidós, 2008, 333 pp.

Valoració dels riscos actuals i la seva incidència sobre la seguretat, la llibertat i la igualtat.

BECH, Ulrich: *Un nuevo mundo feliz. La precariedad del trabajo en la era de la globalización*, Barcelona, Paidós, 2000, 270 pp.

L'autor opina sobre un futur d'inseguretat endèmica com a tret distintiu de la majoria dels humans. Del mateix Bech és interessant per les seves propostes: *El Dios personal*, Barcelona, Paidós, 2009, especialment el seu darrer capítol

CASTORIADIS, Cornelius: *Escritos políticos. Antología*, Madrid, Catarata, 2005, 157 pp.

L'autor ofereix un pensament emancipador. L'antologia és una reflexió centrada en els temes més polítics amb la intenció d'aconseguir la transformació social.

EYNDE, A van den: *Globalización. La dictadura mundial de 200 empresas*, Barcelona, Ediciones de 1984, 1999, 155 pp.

Estudi del poder econòmic de les grans empreses que dominen el món com exponent de la decadència de l'actual model de civilització.

GEORGESCU-ROEGEN, Nicholas: *Ensayos bioeconómicos*, Madrid, Catarata, 2007, 160 pp.

Edició d'Óscar Carpintero de les principals aportacions de l'autor sobre el concepte de bioeconomia. L'economia al servei dels éssers vius. Articulació de les ciències naturals i socials.

GORZ, André: *Capitalismo, socialismo, ecología*, Madrid, HOAC, 1995, 158 pp.

Gorz planteja molts interrogants i ofereix pistes per trobar sortides a la desorientació actual. Analitza el mercat, els serveis i, especialment, reflexiona sobre el treball.

GORZ, André: *Crítica de la razón productivista*, Madrid, Catarata, 2008, 143 pp.

És un llibre que inclou algunes de les obres més representatives d'André Gorz, sempre en la línia crítica respecte al creixement i l'acumulació.

HAMILTON, Clive: *El fetiche del crecimiento*, Pamplona, Laetoli, 2006, 254 pp.

Obra de divulgació, però rigorosa en els seus plantejaments, sobre el creixement i el benestar. En els diferents capítols tracta sobre els grans reptes de la societat de principis del segle XXI: identitat, progrés, política, treball i mediambient. Ofereix pautes sobre la societat del post-creixement.

KLEIN, Naomi: *La doctrina del xoc*, Barcelona, Empúries, 2007, 739 pp.

Per comprendre els precedents de la crisi.

LATOUCHE, Serge: *La apuesta por el decrecimiento*, Barcelona, Icaria, 2008, 277 pp.

L'autor resumeix els diferents aspectes del decreixement que ha publicat en diversos estudis anteriors. És una obra molt adequada pels que desitgen iniciar-se en el coneixement del tema. Inclou una abundant bibliografia i un vocabulari.

LATOUCHE, Serge: *Sobrevivir al desarrollo*, Barcelona, Icaria, 2007, 110 pp.

És un altre dels llibres més populars de Latouche, conegut com el pare del decreixement. És una obra interessant per aquells que desitgen fer una primera aproximació a la crítica del desenvolupament sense fi.

LINZ, Manfred; RIECHMANN, Jorge y SEMPERE, Joaquín: *Vivir (bien) con menos*, Barcelona, Icaria, 2007, 119 pp.

Dirigit al gran públic que desitja aprofundir en el significat de la bona vida. Inclou reflexions interessants sobre el creixement econòmic i l'atur i moltes idees referents a la crisi ecosocial.

LUTTWAK, Edward: *Turbocapitalismo. Quiénes ganan y quiénes pierden en la globalización*, Barcelona, Crítica, 2000, 359 pp.

Anàlisi dels efectes de la desregulació, la privatització i el canvi tecnològic sobre la societat.

MARTÍNEZ ALIER, Joan y ROCA JUSMET, Jordi: *Economía ecológica y política ambiental*, México, Fondo de Cultura Económica, 2006, 499 pp.

Els seus autors són investigadors i professors d'Universitat i en aquest llibre ofereixen una visió completa, bàsica i profunda sobre innovacions per fer front als problemes ambientals. Destaca la relació entre política ambiental, economia i benestar social. Obra dirigida a estudiants d'economia, però sense complicacions per ser compresa per un públic profà.

MONTAGUT, Xavier y VIVAS, Esther: *Supermercados, no gracias*, Barcelona, Icaria, 2007, 191 pp.

Analitza amb profusió de dades la distribució moderna (supermercats, hipermercats i cadenes de descomptes) i l'impacte que ha tingut sobre l'agricultura, el treball, els països empobrits, el mediambient i els hàbits de consum.

NAREDO, José Manuel: *Raíces económicas del deterioro ecológico y social. Más allá de los dogmas*, Madrid, Siglo XXI, 2007, 271 pp.

L'autor critica l'economia convencional i ofereix alternatives des de la perspectiva de l'economia ecològica. Hi ha un interessant estudi de les finances com a font de deteriorament ecològic. En una segona part, es troben plantejaments per explicar la persistència de dogmes establerts per la ideologia econòmica dominant.

NIÑO BECERRA, Santiago: *El crash del 2010. Toda la verdad sobre la crisis*, Barcelona, Los libros del lince, 2009, 229 pp.

L'autor afirma que la crisi arribarà a la seva màxima cruesa quan estem a l'any 2010. Serà una crisi llarga i forta.

RIECHMANN, Jorge: *Biomímesis. Ensayos sobre imitación de la naturaleza. Ecosocialismo y autocontención*, Madrid, Catarata, 2006, 362 pp.

Tractat complet pels que desitgen aprofundir en el concepte de *biomimesi*. La seva condició d'assagista i professor de Filosofia Moral, a més de reconegut poeta, facilita a l'autor la reflexió ètica sobre els problemes derivats del consumisme.

RIECHMANN, Jorge: *Cuidar la T(t)ierra*, Barcelona, Icaria, 2003, 623 pp.

Dirigit a tots els interessats en polítiques agràries i en alimentació. Posa l'accent en l'agricultura industrial i els seus impactes ecològics. Proposa conrear sense agrotòxics per arribar a una seguretat alimentària. Dedicava una part de l'estudi a la polèmica sobre els rendiments i analitza la ramaderia, l'ocupació, etc., i acaba reflexionant sobre la necessitat d'anar vers una agroètica.

RIECHMANN, Jorge: *Gente que no quiere viajar a Marte*, Madrid, Catarata, 2004, 256 pp. Ecologia, ètica i autolimitació.

STIGLITZ, Joseph: *El malestar en la globalización*, Madrid, Taurus, 2002, 314 pp. Obra dirigida als que vulguin aprofundir sobre la globalització. És un llibre sobre generalitats, però també dedica capítols específics a Àsia i Rússia i a les transformacions que necessita el FMI.

TOLSTOI, León: *Sobre el poder y la vida buena*, Madrid, Catarata, 1999, 158 pp. Les obres completes de Tolstoi sumen noranta volums. Dues terceres parts corresponen a escrits que no són de literatura ficció, gènere pel que és més àmpliament conegut. El llibre ofereix una antologia d'escrits, cartes i reflexions molt interessants d'un dels pares de la "noviolència".

Cibergrafia

www.terra.org Generalista. *Castellà*
www.planetecologie.org Generalista. Molta informació de fonts diverses. *Francès*
www.panda.org Generalista. *Anglès*
www.lalignedhorizon.org Generalista. Decreixement. *Francès*
www.redefiningprogress.org Generalista. Petjada Ecològica. Clima, etc. *Anglès*
www.rebellion.org Crítica social. *Castellà*
<http://assets.wwfes.panda.org/downloads/ipv20062.pdf> Petjada Ecològica i Biocapacitat. *Cast.*
<http://portalsostenibilidad.upc.edu> Temes ambientals, socials i institucionals. *Castellà*
www.portal-dbts.org Cooperació i desenvolupament. *Català*
<http://ipcc-wg1.ucar.edu/wg1/wg1-report.html> Canvi climàtic. *Anglès*
www.carbonradewatch.org Conseqüències de l'explotació i ús del carbó. *Anglès*
www.biomimicry.org Biomimesi. *Anglès*
www.happyplanetindex.org Índex de felicitat en el planeta. *Anglès*
www.ecolo.asso.fr Ecologia política. Decreixement. *Francès*
www.decrecimiento.blogspot.com Decreixement. *Castellà*
www.decreixement.net Decreixement. *Català*
www.tempsdere-voltes.cat Decreixement. *Català*
www.apres-developpement.org Decreixement. *Francès, castellà i altres*
www.liberationdeladecroissance.fr Decreixement. *Francès*
www.decroissance.info Decreixement. *Francès*
www.decroissance.org Decreixement. *Francès*
www.ladecroissance.net Decreixement. Pàgina de la revista homònima. *Francès*
www.decrecita.it Decreixement. *Italià*
www.decrecitafelice.it Decreixement. *Italià*
www.transitionstowns.org Ciutats amb plantejament globals. *Anglès (hi ha traduccions)*
www.mnforsustain.org/meadows_limits_to_growth_30_year_update Sinopsi obra 2004. *Anglès*
www.simpleliving.net Simplicitat voluntària. *Anglès*
www.economiasolidaria.org Xarxa de l'economia solidària. *Castellà*
www.sindinero.org Foment de la gratuïtat. *Castellà*
www.red-bdt.org Banc de temps. *Castellà*
www.spermola.org Materials de rebuig. *Castellà*
www.obsoletos.org Reutilització. *Castellà*